

6. Tutova Y. V. Liability measures in the context of compensation for damage caused by armed aggression. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2025. Т. 1, № 6. С. 418–422. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.64> (дата звернення: 13.03.2026).

7. Zhuk V., Zhuk N., Shenderivska Y. International Experience of Post-War Compensation Policy. *Oblik i finansi*. 2024. № 2(104). С. 33–45. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-2\(104\)-33-45](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-2(104)-33-45) (дата звернення: 14.03.2026).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-669-0-53>

**SANCTIONS, INTERNATIONAL RESPONSIBILITY
AND THE TRANSFORMATION OF THE WORLD ORDER:
POLITICAL, ECONOMIC AND LEGAL DIMENSIONS**

**САНКЦІЇ, МІЖНАРОДНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
І ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ:
ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАВОВІ ВИМІРИ**

Palinchak M. M.

*Doctor of Political Science, Professor,
Dean of the Faculty of International
Economic Relations,
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Палінчак М. М.

*доктор політичних наук, професор,
декан факультету міжнародних
економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Kindyak A. O.

*Postgraduate Student of International
Economic Relations Department,
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Кіндяк А. О.

*аспірант кафедри міжнародних
економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

У XXI столітті санкції стали одним із головних інструментів дипломатії примусу та дедалі важливішим механізмом реагування на міжнародно-протиправні діяння. Їхнє сучасне значення пояснюється не лише частістю збройних конфліктів, агресії, тероризму та серйозних порушень прав людини, а й поступовою перебудовою самого світового порядку. Рада Безпеки ООН розглядає санкції як невійськовий

інструмент, призначений для забезпечення дотримання норм без застосування сили, на практиці такі заходи варіюються від всеосяжних торговельних обмежень до більш цілеспрямованих інструментів, включаючи заморожування активів, заборони на поїздки та ембарго на поставки зброї. Водночас правова доктрина свідчить, що термін «санкції» є ширшим і суперечливішим, ніж це впливає лише з практики ООН, оскільки його часто використовують для позначення як колективних, так і односторонніх обмежувальних заходів [2; 3].

Ця концептуальна неоднозначність не є суто термінологічною. Вона безпосередньо впливає на питання міжнародної відповідальності. У українській правовій науці Є. К. Карлюга показує, що доктрина міжнародного права не розглядає санкції як єдину, універсально визначену категорію, навпаки, вони перетинаються з такими поняттями, як примусові заходи, реторсії, репресалії та контрзаходи. Відповідно, правова кваліфікація обмежувального заходу залежить від його інституційного джерела, підстав, пропорційності та мети. Заходи, прийняті Радою Безпеки, черпають легітимність із рамок Статуту ООН, тоді як односторонні санкції потребують окремого правового обґрунтування через право державної відповідальності, юрисдикції та невтручання [1].

З цієї точки зору санкції виконують подвійну роль. По-перше, вони відображають ідею, що порушення міжнародного права повинні мати наслідки навіть у тих випадках, коли застосування військової сили є неможливим або небажаним. По-друге, вони виявляють межі сучасного міжнародного інституціоналізму. Коли діяльність Ради Безпеки блокується через політичну суперництво між постійними членами, держави та регіональні організації дедалі частіше вдаються до односторонніх заходів. Антоніос Цанакопулос стверджує, що так звані «цільові санкції» проти іноземних посадових осіб та організацій не можна оцінювати абстрактно. Їхня законність залежить від того, чи можна їх виправдати в рамках визнаних доктрин відповідальності та законної реакції. Таким чином, санкції вже не є просто засобом тиску, вони стали місцем зіткнення конкуруючих уявлень про законність, суверенітет та відповідальність [3].

Політичний вимір санкцій особливо помітний у процесі трансформації світового порядку від відносно універсалістської моделі до більш сегментованої системи, заснованої на коаліціях. Сучасні санкції використовуються не лише для того, щоб змінити поведінку держави-об'єкта, а й для того, щоб позначити нормативні межі, продемонструвати згуртованість альянсу та сформувати геополітичні угруповання. У цьому сенсі вони виконують конститутивну функцію: допомагають визначити, хто належить до коаліції, що застосовує

санкції, хто залишається нейтральним, а хто отримує вигоду від ревізійоністських можливостей у світовій економіці. Сама ООН представляє санкції як інструменти, що можуть сприяти мирним перетворенням, стримувати тероризм, захищати права людини та сприяти нерозповсюдженню. Однак поза межами багатосторонньої сфери ці самі заходи дедалі частіше діють як інструменти гео економічної конкуренції [1].

Ця тенденція найяскравіше проявляється у поширенні односторонніх екстериторіальних санкцій. На думку Дж. Шмідта, такі заходи породжують гострі правові проблеми, оскільки вони часто регулюють поведінку іноземних осіб та компаній за межами території держави, що застосовує санкції, тим самим впливаючи на треті держави та приватних суб'єктів, які не несли прямої відповідальності за первинне протиправне діяння. За таких обставин санкції можуть перестати бути вузькоспеціалізованою реакцією і почати функціонувати як інструменти ієрархічного контролю над світовою торгівлею та фінансами [4].

Економічний вимір санкцій підтверджує, що вони зараз вбудовані в ширший процес фрагментації. Обмежувальні заходи вже не просто забороняють певні операції, вони перекроюють торговельні маршрути, платіжні канали, інвестиційні моделі, страхові мережі та технологічні ланцюги постачання. Як наслідок, санкції можуть послабити військово-промисловий потенціал об'єкта та обмежити його довгостроковий доступ до капіталу й інновацій, але вони також можуть стимулювати переорієнтацію на альтернативні ринки та інституції. Отже, їхні наслідки є системними, а не суто двосторонніми: вони реорганізують економічну взаємозалежність відповідно до політичних розломів [1; 4].

Основні функції санкцій у мінливому світовому порядку можна узагальнити таким чином: дисциплінарна (підвищення вартості агресії чи інших протиправних дій на міжнародному рівні); забезпечення відповідальності (перетворення юридичного засудження на практичні обмеження); символічно-легітимізуюча (демонстрація того, що серйозні порушення не залишаються без уваги); структуруюча (реорганізація глобальних економічних зв'язків відповідно до геополітичних блоків).

Відповідно, ефективність санкцій не слід оцінювати лише за безпосередніми змінами поведінки. Їхній вплив часто є кумулятивним і проявляється через довгострокові обмеження, репутаційні витрати, інституційну ізоляцію та технологічне виключення. Однак чим ширшими та екстериторіальнішими стають ці заходи, тим гостріше вони виявляють напругу між юридичною відповідальністю та геополітичною вибірковістю. Санкції захищають міжнародні норми, але вони також можуть прискорити ерозію універсального управління, переносячи

відповідальність за їх виконання на конкуруючі коаліції, а не на спільні інституції [3; 4].

Таким чином, сьогодні санкції знаходяться на перетині права, влади та економіки. Вони залишаються незамінним засобом невійськової реакції на серйозні порушення, особливо в тих випадках, коли колективні інститути виявляються паралізованими. Проте їхня дедалі більша односторонність свідчить про те, що сучасний світовий порядок рухається до моделі, в якій примусові економічні інструменти дедалі частіше замінюють загальновизнану владу. Тому майбутня легітимність санкцій залежатиме від чіткішої правової кваліфікації, міцнішого багатостороннього підґрунтя та більшої чутливості до пропорційності та наслідків для третіх держав. Без цих умов санкції можуть зберігати тактичний тиск, водночас стратегічно сприяючи фрагментації міжнародного правового порядку.

Література:

1. United Nations Security Council. Sanctions. URL: <https://main.un.org/securitycouncil/en/sanctions/information> (дата звернення: 06.03.2026).
2. Карлюга Є. К. Поняття санкцій в доктрині міжнародного права. *Правова держава*. 2024. № 54. URL: <https://pd.onu.edu.ua/article/view/304889> (дата звернення: 06.03.2026).
3. Tzanakopoulos A. State Responsibility for “Targeted Sanctions”. *AJIL Unbound*. 2019. Vol. 113. P. 135–139. URL: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/FDE9358D2755854C5C5A57FBC0A702FF/S2398772319000229a.pdf/state-responsibility-for-targeted-sanctions.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).
4. Schmidt J. The Legality of Unilateral Extra-territorial Sanctions under International Law. *Journal of Conflict and Security Law*. 2022. Vol. 27, Issue 1. P. 53–81. URL: <https://academic.oup.com/jcs/article/27/1/53/6528963> (дата звернення: 06.03.2026).